

ORVOSTÖRTÉNET. MI AZ ORVOSTÖRTÉNET ÉS HOGYAN MŰVELHETŐ?

Dr. Kemenes Pál

orvos, orvostörténész, társadalomorvostan
szakorvos

KIEMELÉSEK KORÁBBI ÍRÁSAIMBÓL 2005.

Az orvostörténet a tudományfilozófia legkorszerűbb eredményeinek felhasználásával feltárja az orvostudomány múltját annak érdekében, hogy elősegítse az orvostudomány fejlődését.

A tudománytörténet elsődleges feladata a tudomány által felhasznált szakmai és filozófiai előfeltevéseknek - preconcepcióknak - a feltárása és tudatosítása.

Az orvostörténet vizsgálja az egészségről és az egészségügyről alkotott elképzelések, valamint a betegségekről, kórállapotokról és kialakulásukról alkotott elképzelések történeti determinációját.

Meglévő ismereteink alapján jutunk új ismeretre és az új ismeretek visszamenőleg átértelmezik a korábbi ismereteinket (hermeneutikai kör). A mindenkori tudomány és a tudománytörténet ilyenképpen alkot egységet és a fenti mechanizmus biztosítja egy kultúra megismerő tevékenységének koherenciáját. **A tudomány visszacsatolások által önmagát szervező rendszer.**

Jelenleg az Imre Lakatos által kifejtett "vetélkedő elméletek" teória magyarázza legjobban a tudomány változását, és ez az elmélet új értelmet nyer abban a kontextusban, hogy a valóság és a tudomány egyaránt az adott kultúra közmegegyezései közé tartozik. (A "vetélkedő elméletek" teória az evolúció analógiájára elgondolt tudományfejlődési modell.) A Lakatos kifejtette elméletben az egyén dönt arról, hogy mi a valóság és mi a tudomány. Lakatos elképzelése nem tudta kielégítően magyarázni a tudomány és a valóság viszonyát. Esszencialista gondolkodó volt. A tudomány egésze önszervező rendszer és nem szűkíthető az elméletek vetélkedésére a tudomány változása.

A tudománnyal a tudományfilozófia és a tudománytörténet foglalkozik. Kutatásuk tárgya a tudomány. Az orvostörténet kutatásának tárgya az orvostudomány és az orvoslás. A szaktudományok a saját kutatásuk tárgyával foglalkoznak. Egy kutatási eredményből azáltal lesz tudományos eredmény, hogy a tudományos közösség elfogadja a kutatási eredményt tudománynak. Amíg ez nem történik meg előterjesztésről beszélhetünk.

Minden ismeret és ismeretszerzési mód kulturális és történeti determinációt hordoz következképpen, a tudománytörténet kutatásának tárgya.

A tudománytörténet célja, hogy megszabadítsa a tudományos kutatókat és a szakmák művelőit azoktól a hagyományos értelmezésektől amelyek fogva tartják a gondolkodásukat. A tudománytörténet ilyen módon segíti a tudomány és a szakmák fejlődését.

A medicina az ember normális és kóros működéseit fizikai, kémiai, biológiai, pszichológiai, szociológiai stb. folyamatokra vezeti vissza. Az orvostudomány tárgya az ember, és mindaz, amivel az ember, illetve különböző embercsoportok bármilyen módon kapcsolatba kerültek, kerülnek, kerülni fognak vagy kerülhetnek, beleértve önmagukat, a többi embert, illetve embercsoportot. Az orvostudomány eredményeinek alkalmazása az orvoslás. Az orvostudomány eredményeinek intézményes keretek közötti alkalmazása az egészségügy.

Orvostörténészek csak orvosi /Általános Orvostudományi Kar/ végzettséggel rendelkezők lehetnek. Más szakmai felkészültséggel rendelkezők kontárok, laikusok és/vagy dilettánsok.

Sajnálatos, hogy a magyar orvostörténeti irodalom és kutatás korszerű tudományelméleti megfontolások és tudományfilozófiai felkészültség hiánya miatt nem lépett túl az adatgyűjtés, a megemlékezés írás, kronológia készítés és a történetmesélés szintjén. A magyar orvostörténeti irodalom tudománytörténetről, orvostörténet-írásról alkotott elképzelései anakronisztikusak, a XIX. század közepe-vége marxista tudománytörténeti és történelem elképzeléseivel, illetve a XIX. század végi, XX. század elejei pozitívizmus gondolatvilágával rokoníthatók.

Minél sokirányúbb tevékenységet folytat valaki annál valószínűtlenebb, hogy marad elég ideje arra, hogy elmélyült szellemi munkát végezzen. Orvosoknak az orvoslás mellett nem marad idejük arra, hogy az orvostörténeti kutatáshoz szükséges elméleti felkészültséget és olvasottságot megszerezzék. A nyugdíjasként orvostörténettel foglalkozó orvosoknak idejük lenne de, jelentős, több évtizednyi olvasottságbeli és felkészültségbeli hiányt kellene pótolniuk ahhoz, hogy színvonalas kutatásba kezdhessenek. /Egy gyakorlott olvasó kb. 250 szó/perc sebességgel olvas ez kb. egy gépelt oldalnak felel meg percenként./

Az orvostörténeti kutatók, szerény javadalmazásuk miatt mindenféle mással - leginkább pénzszerzéssel - kénytelenek foglalkozni kutatás helyett. Egyéb tevékenységeik mellett nincs idejük megszerezni a kutatáshoz szükséges ismereteket. Felkészültségbeli és olvasottságbeli hiányosságaik az amatőrökéhez hasonlatosak.

Az orvostörténet perifériáján tevékenykedő történészek, filológusok, stb. számára is elengedhetetlen, hogy az orvostörténeti kutatáshoz szükséges elméleti felkészültséget és olvasottságot megszerezzék. Egyebek mellett elengedhetetlen pl. korszerű tudományfilozófiai és történelemfilozófiai felkészültség és a kutatási területükhöz kapcsolódó orvosi, egészségügyi ismereteknek az elsajátítása. Az orvostörténelem lényegi kérdéseire általános orvosi felkészültség nélkül még hozzászólni sem lehet.

Akiknek hiányoznak az alapvető természettudományos és matematikai ismeretei azokra, a műveltségnek még az árnyéka sem vetült. A kereszténység legfontosabb tanításainak ismerete nélkül kulturáltságról nem beszélhetünk. A tudomány és a művészet értékei a

kultúra alapvető értékeinek ismerete nélkül értelmezhetetlenek.

E sorok írója megengedhette magának, hogy egyedülállóként, család eltartási gondok nélkül a kutatásával foglalkozzon és hatékony olvasási technika birtokában sokat olvasson.

Az orvostörténet kutatása amiképpen a tudománytörténeti kutatás nem szabadidős tevékenység. Korszerű és hatékony olvasási technikák birtokában évtizedeken át napi 12-14 órát kell egy kutatónak a kutatásával foglalkoznia.

Orvostörténet/orvostörténelem tanulmányozásához, kutatásához a tudományfilozófia biztosítja - a fogalmi keretet, a fogalmi apparátust, a megközelítési szempontokat, gondolati alakzatokat stb. - azt az eszköztárat, aminek a segítségével vizsgálható, hogy mi az orvostudomány, hogyan változik az orvostudomány, az orvoslás és az egészségügy stb. Az orvosszakmai ismeretek ahhoz szükségesek, hogy a kutató értse, hogy miről van szó és szakmailag értékelni tudja a tudományos eredményeket és azok jelentőségét.

Sajnálatos, hogy sokan összetévesztik a tudománytörténet-írást a nekrológ irodalommal. A megemlékezés írás, a történetmesélés nem tudományos tevékenység és nem tudományos kutatás. A történetmesélés lehet szórakoztató de, nem tudomány és nem tudománytörténet.

Sem a tudománytörténet sem a kultúrtörténet nem azonos a kuriózumok és az anekdoták gyűjtésével és közreadásával.

Amíg, nem sikerül az orvostörténetnek a kutatás, az orvoslás és a mindennapi élet számára használható ismeretekkel szolgálnia amíg, nem sikerül az orvostörténetnek elősegítenie a tudomány fejlődését addig, az orvostörténet marad ami most, egy elavult kultúra-eszmény kihalásra ítélt képviselője. Mutatis mutandis ugyan ez vonatkozik mindennemű tudománytörténetre és történelemre.

Orvosi és filozófiai felkészültség elengedhetetlen az orvostudomány szinkron és diakrón vizsgálatához. Szinkron és diakron a filozófia - a valóságról a legszélesebb horizonton történő szisztematikus gondolkodás - tudósít arról, hogy milyen világban élnek/tek az emberek. A kutatók tudományos teljesítményének értékeléséhez elengedhetetlen annak a meghatározása, hogy mit tartottak tudománynak a korokban.

Az orvosi, filozófiai és teológiai ismereteket nélkülöző orvostörténet-írás ahistorikus képzelgések és történelemhamisító anakronizmusok gyűjteménye. Az orvostörténet-írás nem történészi, végképpen nem irodalmári hanem, orvosi és tudományfilozófiai felkészültséget igényel. Orvostörténetet írni igen bajos dolog elmélyült orvosi ismeretek nélkül amint ezt, az orvostörténeti irodalomban fellelhető számos orvosi szakmai tévedés bizonyítja.

Orvosi végzettség nélkül orvostanhallgatóknak orvostörténelmet oktatni nevetséges. A szakmai felkészültség olyannyira elengedhetetlen, hogy pl. fogorvosi végzettség csak a fogorvoslás történetével való foglalkozást teszi lehetővé, orvosi kérdésekkel és orvostörténettel történő foglalkozásra szakismeretek hiányában nem jogosít. Tudományos fokozat nem szerezhető megfelelő szakmai végzettség nélkül. **Abból a tudományból amihez nem ért valaki, nem szerezhet tudományos fokozatot.** Pl. fogorvos csak fogorvosi vagy fogorvoslás története témában szerezhet tudományos

fokozatot és fogorvos Ph.D konzulens sem lehet orvostörténeti témában.

Orvostudományból azon belül az orvostudomány történetéből kizárólag - Általános Orvostudományi Karon végzettek azaz, - orvosok szerezhettek tudományos fokozatot (tiszteséges úton, jogszerűen). Levéltáros csak szakmai profilú (levéltár) akadémiai kutatóintézetben, illetve szakmai profilú (levéltár) egyetemi intézetben eltöltött 10 év önálló kutatás után szerezhettek kandidátusi fokozatot (tiszteséges úton, jogszerűen).

A szakmatörténeteket más szakmák esetében szakmai végzettséggel rendelkező kutatók írják.

A jogtörténetet nem vegyészek, az irodalomtörténetet nem gépészmérnökök, a fizikátörténetet nem kertészmérnökök írják.

Üdvös lenne, ha a magyar orvostörténet kutatás és írás orvosok kezében lenne és megszabadulna az orvostudományhoz nem értő kontárok, laikusok és önjelölt dilettánsok hadától.

Orvostörténeti kérdésekben kizárólag Általános Orvostudományi Karon végzett és tudományelméleti kérdésekben is jártas szakemberek a kompetensek. /pl. Dr. Kapronczay Károly történész, dr. Forrai Judit fogorvos, dr. Magyar László András bölcész, szintén nem orvos/

A szakmai újdonságok jelentőségét elmélyült orvosi ismeretek nélkül nem lehet feltárni, bemutatni, megérteni, értékelni, megítélni. *"A történeti megértés tárgyát nem események képezik hanem, azok jelentősége."* /Hans-Georg Gadamer/

Bármilyen történeti megközelítés, csak akkor és csak annyiban létjogosult, amikor és amennyiben a jelen hasznára van és a jelen számára jelentőséggel rendelkezik.

A magyar orvostörténeti irodalomban eluralkodott elképzelés szerint az érzéki tapasztalat igaz ismeretekre vezet, tapasztalat útján közvetlenül megismerhető a valóság és a tudomány fejlődése nem egyéb mint, a tapasztalati ismeretek sokasodása.

Tudományfilozófiai ismereteket nélkülöző anakronizmus, primitív, brossúra-marxizmus.

100-150 éves elképzeléseket 100-150 éves érvekkel újra és újra alátámasztani, az nem tudomány, hanem rossz ismeretterjesztés.

A XX. és XXI. századi tudományfilozófia és filozófia kiemelkedő alakjai műveinek ismeretét nélkülöző írásokat nem lehet az orvostörténet vagy a tudománytörténet tárgykörébe sorolni. A teljesség igénye nélkül néhány jelentős gondolkodó neve a további tájékozódáshoz: Thomas S. Kuhn, Karl R. Popper, Polányi Mihály, Jürgen Habermas, Maurice Merleau-Ponty, Imre Lakatos, Paul Feyerabend, Willard Van Orman Quine, Ian Hacking, Hans-Georg Gadamer, Hilary Putnam, Donald Davidson, Richard Rorty, sorolhatnám.

A tudománytörténet kutatását korszerű és hatékony tanulási, olvasási és koncentrációs technikák elsajátítása után, informatikai és számítógép használati ismeretek birtokában fiatal korban kell elkezdni.

Az orvostörténeti kutatást, az orvostörténet tanulmányozását "bevezetés az orvostörténet

tanulmányozásába" és hasonló című bevezetőkkel kell kezdeni. Angol és német nyelven kiadványok széles választéka áll az érdeklődő rendelkezésére. Tudománytörténeti elképzelésekről, kutatási irányokról adnak eligazítást annotált bibliográfiával.

Könyvtári kartonok közötti keresgélés és a szakirodalmi adatbázisokban történő keresgélés nem tudományos kutatás.

A tudományos tevékenység új tudományos elmélet létrehozására vagy az aktuálisan uralkodó tudományos elmélet megváltoztatására irányul. Az a tevékenység amelynek nincs közvetlen visszahatása az elméletre nem tudományos tevékenység.

Az az orvostörténetként előadott nekrológ irodalom amihez nem kapcsolódik egy olyan tudománytörténet ami, kimutatná az egyes kutatók eredményeinek mai jelentőségét, csupán szóvirágok halmaza.

Szánalmas, hogy természettudományos ismeretek teljes hiányában orvostörténettel foglalkoznak emberek. Az, pedig még nevetségessé is teszi őket, hogy műveltnek tartják magukat.

E sorok írója az orvosi egyetem befejezése után (1987.) a Semmelweis Orvostudomány Egyetem Általános Orvostudományi Kar Társadalomorvostani és Orvostörténeti Intézetében pályázat útján kapott állást mint társadalomorvostan oktató és orvostörténet kutató, orvosgyakornok. 1991-től társadalomorvostan szakorvos és egyetemi tanársegéd 1995-ig. 1995-től a MEDINFO-ban (Országos Egészségügyi Információs Intézet és Könyvtár) dolgozott 2004-ig.

L. még: [Dr. Kemenes Pál: A tudománytörténet feladatairól](#)

Fentiekről részletesen könyvemben. [Dr. Kemenes Pál: A reneszánsz és a tudomány. Bp. 2014.](#)

Zsámboky Jánosnak "... termékeny filológiai munkássága mellett - az 1560-as évek vége a legtermékenyebb alkotói időszaka - aligha jutott ideje arra, hogy széleskörű orvosi praxist folytasson." [Kemenes Pál ZSÁMBOKY JÁNOS XVI. SZÁZADI ORVOS-HUMANISTA SOTE ÁOK szakdolgozat 1987.](#)

Szerkesztés alatt!

A társadalomorvostan egészségügyi szervezéstan, epidemiológia, demográfia, szomatometria, egészségügyi statisztika, egészségügyi informatika és orvostörténelem részdiszciplínákból épül fel.

Elhatárolom magam a Magyar Orvostörténelmi Társaságtól, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltártól, a Magyar Tudománytörténeti

Intézettől, a Semmelweis Egyetem ÁOK-tól és orvostörténeti elképzeléseiktől.

* * *

Az, aki újsághirdetésben tette közzé, hogy 1290 publikációja van, és az egyetemi kisdoktoriját PhD-nek véli/te, valamint az, aki nem orvos és orvostörténelemből akart kandidátusi fokozatot szerezni másfél évnyi kutatás után amit, nagy hangon tizenöt év kutatásnak akart feltüntetni – az, súlyos kihívásokkal küszködik.

Ha, betegségük esetén olyan orvos kezébe kerülnének aki, úgy szerezte volna a diplomáját ahogyan ezek az alakok a tudományos fokozatukat szereztek, akkor megtudnák, hogy komolyan kell venni a diplomákat és a tudományos fokozatokat. (Reményeim szerint nincs ilyen orvos.) A fentiek azok számára is tanulságosak lennének, akik tudományos fokozat elnyerésében támogattak olyant, aki a tudományos fokozat elnyeréséhez szükséges feltételek egyikének sem felelt meg. Az is lehetséges, hogy ők is kétes úton szereztek a tudományos fokozatukat és ezért támogatták a hasonszőrűeket.

Valamennyi dokumentum szerzői és egyéb jogai a szerző tulajdona. Valamennyi dokumentum csak és kizárólag magán célra, változtatás nélkül másolható a szerzőre és a forrásra történő pontos hivatkozással. Minden más terjesztési és másolási mód és forma esetében a szerző engedélyét kell kérni. A szerzőre és a forrásra való pontos hivatkozást és az engedélyt a dokumentumban mindig fel kell tüntetni és annak mindig benne kell maradnia a dokumentumban. A dokumentumok és azok részletei a szerző és a forrás pontos megjelölése nélkül még parafrázisként sem idézhetők és semmilyen célra fel nem használhatók. A dokumentumokkal kapcsolatos jogokról az 1999. évi LXXVI. törvény A szerzői jogról, továbbá a 2001. évi LXXVII. törvény a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény módosítása megfelelő szakaszai rendelkeznek.

[Dr. Kemenes Pál: Orvostörténeti publikációk](#)